

ВІДГУК

**офіційного опонента Матвієнко Ольги Василівни,
доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри педагогіки і
методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних
технологій Київського національного лінгвістичного університету
на дисертацію Воробйової Лоліти Валеріївни
«РОЗВИТОК ІДЕЙ ДАЛЬТОН-ПЛАНУ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ США,
НІДЕРЛАНДІВ, ПОЛЬЩІ»
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Дисертація Л.В. Воробйової присвячена вирішенню надзвичайно важливої проблеми сучасної педагогіки, яка до цього часу досліджувалася фрагментарно. Актуальність дослідження поглибилася у зв'язку із запровадженням карантинних обмежень в умовах пандемії COVID-19, що призвело до змін умов здобуття освіти переважно в дистанційному та\або онлайн форматі, а також з розвитком освіти в добу стрімкого розвитку інформаційно-технологічного суспільства. Забезпечення відповідності освіти до швидкозмінюваних запитів суспільства вимагає неперервного оновлення змісту, форм навчання та надання йому випереджувального характеру. Отже, у сучасному світі зростає потреба у розвитку компетентностей, необхідних для здобуття освіти в умовах спрощення доступу до інформації; актуалізації автономності навчання; запровадження змішаного навчання; переходу на альтернативні форми навчання; стрімкого поширення приватних закладів освіти різних типів.

У контексті наведених вище міркувань вважаємо тему дослідження Воробйової Лоліти Валеріївни «Розвиток ідей Дальтон-плану в шкільній освіті США, Нідерландів, Польщі» надзвичайно актуальною і своєчасною, результати якого сприятимуть удосконаленню організаційно-педагогічних засад шкільної освіти в Україні. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України в межах комплексного

дослідження «Моніторинг якості педагогічної освіти» (РК № 0116U001466). Тему дисертації затверджено вченою радою (протокол № 10 від 25 листопада 2010 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 25 січня 2011 р.).

Рецензоване дослідження є міждисциплінарним, що потребувало виходу на методологічний рівень дослідницького пошуку. Відповідно до завдань дослідження авторка використала адекватні підходи для визначення методологічної основи дослідження, а саме: системний, що допоміг забезпечити повноту вивчення проблеми розвитку ідей Дальтон-плану, його складових елементів, обґрунтувати необхідність осмислення педагогічної технології Дальтон-план та окреслити провідні напрями розвитку в межах системи індивідуалізованого навчання, яка зреалізовується у вітчизняних і зарубіжних закладах освіти; дозволив схарактеризувати теоретичні засади розвитку ідей Дальтон-плану в освітніх системах різних країн, здійснити порівняльний аналіз, розкрити як взаємозумовленість так і розбіжність наукових підходів до вивчення досліджуваної проблеми; хронологічний дозволив визначити періоди розвитку досліджуваного явища на різних історичних етапах упродовж ХХ – початку ХХІ ст.; аксіологічний – уможливив оцінити вивчений досвід даючи підставу інтерпретувати результати впровадження ідей Дальтон-плану в закладах загальної середньої освіти провідних країн світу; біографічно-персоналістичний – допоміг визначити та увести в науковий обіг нові історичні факти, біографічний матеріал щодо внеску Х. Паркхерст, М. Монтесорі, Д. Дьюї у розвиток й поширення ідей Дальтон-плану.

На нашу думку, заслуговує належної оцінки підхід до обґрунтування концепції дослідження, що проаналізована автором з урахуванням п'яти взаємопов'язаних наукових підходів (с. 18), а саме: системного, історичного, аксіологічного, прогностичного та міжкультурного, які сформульовано не абстрактно у відриві від досліджуваної проблеми, а на міцному фундаменті

авторського бачення цієї проблеми й доречних пошуків шляхів її розв'язання.

Усвідомлення актуальності тематики, що розробляється, надало автору можливість на основі валідної методології порівняльної педагогіки грамотно визначити об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, що забезпечило вірогідність наукових тверджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Цей висновок підтверджується обговоренням отриманих результатів на різного рівня науково-практичних конференціях, та достатньою для рівня кандидатської дисертації кількістю опублікованих автором праць з тематики дослідження (16 одноосібних публікацій), у тому числі й у зарубіжних виданнях. Цікавим, на нашу думку, є той факт, що дослідниця двічі відвідала США в 2012 р. на другому етапі дослідження з ознайомлювальним візитом до Дальтон-школи (школи-матері) у м. Нью Йорк та в 2020 р. на третьому етапі задля роботи з матеріалами Національного архіву Сан-Франциско в м. Сан-Бруно, Публічної бібліотеки м. Сан-Франциско, бібліотеки ім. Мартіна Лютера Кінга в м. Сан-Хосе.

Зазначимо, що, на наш погляд, вагомим результатом рецензованої дисертації є систематизована автором джерельна база. Вона відповідає вимогам до порівняльно-педагогічного дослідження, свідчить про обізнаність автора з усіма існуючими типами джерел, у яких розкриваються тенденції розвитку теоретичних засад й практичних підходів до дослідження проблеми розвитку педагогічної технології Дальтон-плану на сучасному етапі та в історичній ретроспективі. На різних етапах наукового пошуку було використано 413 джерел, з яких 167 іноземними мовами. Основою дослідження стали: законодавчі та нормативно-правові документи США, Нідерландів, Польщі (акти, закони, накази, положення, правила, програми, конституції, Дальтон-школи тощо); документальні архівні матеріали вітчизняних і зарубіжних фондів; матеріали науково-періодичних видань України, США, Польщі, Нідерландів; філософські, педагогічні, психологічні, соціологічні наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених; довідникові

статті словників та енциклопедичних видань; матеріали конференцій, інформаційні матеріали і проспекти закладів освіти та Дальтон-асоціацій; інформаційні ресурси мережі Інтернет, у тому числі спеціальні відеоматеріали про діяльність Дальтон-шкіл у зарубіжних країнах.

Проведена експертиза дисертаційного дослідження переконливо доводить, що структура дисертації Л.В. Воробйової відображає послідовність виконання завдань, сформульованих автором для вирішення досліджуваної проблеми. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, переліку використаних джерел, додатків. Останні вміщують цінний матеріал, а також маловідомі в Україні матеріали архівних фондів Національного архіву Сан-Франциско в м. Сан-Бруно (США) та Публічної бібліотеки м. Сан-Франциско (США) для практичного використання результатів дослідження. Дослідницею визначено релевантне проблемі дослідження коло першоджерел, основу якого склали, передусім праці американських, нідерландських та польських дослідників і вітчизняних теоретиків щодо упровадження ідей Дальтон-плану в дошкільну та шкільну освіту України, характеристики Дальтон-плану як педагогічної технології навчання в США першої половини ХХ ст., а також характеристики наукової концепції Х. Паркхерст про індивідуалізоване навчання.

На достатньому науковому рівні дисертанткою обґрунтовано вибір теми, схарактеризовано коло суперечностей, розв'язанню яких присвячено дослідження, кваліфіковано схарактеризовано стан розроблення проблеми у вітчизняній педагогічній компаративістиці. Результати порівняльно-педагогічного дослідження Л.В. Воробйової супроводжуються матеріалом у графічному відображенні, у вигляді 11 таблиць та 2 рисунків, які суттєво розширюють і поглиблюють змістове поле дисертаційного дослідження.

Результати дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо вичерпно висвітлено у 16 наукових працях, з-поміж яких: 5 статей в наукових фахових виданнях України; 2 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 1 методичні рекомендації; 1 навчальна програма;

7 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Рівень апробації результатів дослідження також є достатнім і підтверджується участю дисертантки у 15 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних масових заходах різного рівня.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження Лоліти Валеріївни Воробійової, що складають його новизну, ми вважаємо, передусім, такі:

1. Охарактеризовано історичні етапи розвитку ідей Дальтон плану. Авторка наводить та науково доцільно аналізує державні документи, що стосуються соціальної політики; архівні матеріали; актуальні статистичні дані, що свідчать про глибоку обізнаність дисертантки з проблемами соціально-політичного, соціально-економічного, культурно-освітнього розвитку США, Нідерландів, Польщі. Для кращого розуміння широкого кола представлених статистичних даних дисертантка уклала та помістила у додатки, матеріали яких дозволяють зробити висновки щодо генези ідей Дальтон плану, зокрема таблиці, що відображають періоди розвитку ідей Дальтон-плану упродовж ХХ ст.–початку ХХІ ст. у кожній досліджуваній країні окремо (США, Нідерланди, Польща) та зведеної, в якій узагальнено періодизацію у трьох країнах.

2. Розкрито сутність Дальтон-плану як педагогічної технології, що характеризується: концептуальністю (філософський, педагогічний, психологічний концепти), системністю (логічна послідовність і цілісність освітнього процесу, взаємозв'язок між усіма складовими: Дім, Завдання, Лабораторія), ефективністю (100% випускників вступають до закладів вищої освіти) управлінням, відтворюваністю (успішне впровадження в інших однотипних навчальних закладах в різних соціокультурних умовах); базується на принципах (свободи, самостійності, співробітництва); реалізується за допомогою спеціальних форм навчання (навчальне заняття у класі, колективний урок, лабораторне заняття, конференція); передбачає

наявність організаційних умов (матеріальне забезпечення, правила поведінки, готовність учителя до зміни своїх функцій).

3. Визначено особливості впровадження ідей Дальтон-плану в контексті модернізації шкільної освіти США, Нідерландів, Польщі, до яких віднесено: встановлення чіткої процедури ліцензування дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів (угода про співпрацю встановлює розмір щорічного фінансового внеску за використання міжнародного бренду “Dalton International”; підтримка освітніх процесів, зокрема створення освітньої програми відповідно до вимог національного законодавства здійснюється під час консультацій, семінарів та тренінгів; надання дидактичних матеріалів Дальтон-плану та навчання місцевих Дальтон-консультантів є відповідальністю асоціації Дальтон Інтернешнл; Дальтон експертиза проводиться міжнародними Дальтон-консультантами); забезпечення науково-методичного супроводу в межах діяльності Міжнародної дослідницької платформи з метою вивчення ефективності інноваційних ідей Дальтон-плану, просування міждисциплінарних дослідницьких проєктів; підтримка Дальтон-шкіл та інших закладів освіти у забезпеченні якості дальтонпланівської технології; стандартизація та сертифікація закладів освіти і вчителів згідно із документом «Стандарти акредитації та критерії «Міжнародна Дальтон-школа», що налічує п'ять стандартів: візія та місія школи; сертифікація вчителів; основні норми та правила функціонування школи; процедура переатестації шкіл, що вже отримали сертифікат «Міжнародна Дальтон-школа»; повноваження школи при присвоєнні статусу «Міжнародна Дальтон-школа». Висновки, зроблені авторкою дозволили їй констатувати про системний підхід міжнародної Асоціації “Dalton International” щодо популяризації Дальтон плану в XXI ст..

4. Охарактеризовано перспективні напрями поширення ідей Дальтон-плану в міжнародному освітньому просторі у контексті діяльності міжнародної Дальтон-асоціації: стимулювання інновацій в контексті навчання за Дальтон-планом; збір і класифікація статистичних даних;

узгодження термінологічного апарату; поглиблення знання та розуміння проблем індивідуалізації навчання (створення Міжнародної дослідницької платформи); розроблення рекомендацій щодо підготовки вчителів до організації освітнього процесу на принципах Дальтон-плану (започаткування спеціалізованих освітніх програм на рівні магістратури та аспірантури в Польщі; чотириденні сертифікаційні тренінги «Міжнародний Дальтон вчитель»); створення національних Дальтон-асоціацій як центрів обміну інформацією; прогнозування і розроблення стратегій її розвитку.

5. Окреслено рекомендації щодо творчого використання конструктивних ідей та історичного досвіду зарубіжних країн упровадження елементів Дальтон-плану в умовах сучасного реформування шкільної освіти України на державному, регіональному рівнях та рівні закладу освіти.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

Позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дослідження, обґрунтованість отриманих результатів вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання:

1. Розділ 1 закономірно належить теоретичному обґрунтуванню розвитку ідей Дальтон-плану в науковому дискурсі. Зокрема генезі розвитку становлення і впровадження Дальтон-плану в практику американських шкіл, в м. Далтон Хеленою Паркхерст. Авторка дуже детально характеризує події, що передували напрацюванню технології. Разом з тим, на нашу думку, здійснюючи періодизацію по трьох країнах варто було б у даному розділі аналізувати праці не лише американських учених, а й праці учених, що представляють досліджувані країни.
2. У висновках до першого розділу авторка констатує, що відкритими для дискусії є питання змістового наповнення поняттєвого апарату, вважаємо, що було б доцільно приділити увагу поняттєвому апарату, що уможливило б наповнення роботи додатковою новизною, а також напрацюванню відповідного тематичного глосарію.

3. Розділ 2, що розкриває упровадження ідей Дальтон-плану в шкільній освіті США, Нідерландів і Польщі авторка, окрім детальної характеристики економічних, політичних і соціальних чинників аналізує організаційно-структурні особливості Дальтон-школи для встановлення у кожній із країн. На нашу думку було б доцільно для авторського узагальнення схематично представити результати (побудова моделі, структура Дальтон-школи, законодавча база) по кожній із країн.
4. Цілком слушно у підрозділі 3.2. дисертантка аналізує зарубіжний досвід розвитку ідей Дальтон-плану у шкільній освіті, зокрема в таких країнах як Чехія, Німеччина, Японія, Китай, Австралія. Проте, увагу було сфокусовано на загальній характеристиці цих процесів. На наш погляд, доцільно було б виокремити особливості запровадження ідей Дальтон-плану в цих країнах, як це було зроблено у другому розділі дисертації при опрацюванні матеріалів по США, Нідерландах і Польщі.
5. Заслужують на схвалення окреслені у висновках дисертації рекомендації щодо творчого використання прогресивних ідей та історичного досвіду зарубіжних країн упровадження елементів Дальтон-плану в умовах сучасного реформування шкільної освіти України, що представлені авторкою на державному, регіональному рівні та рівні закладу освіти. Убачається, що розподіл зазначених рекомендацій за напрямками, як то: організаційним, методичним, управлінським тощо варто було б конкретизувати.
6. Безперечною цінністю порівняльно-педагогічних дисертацій є додатки, що суттєво доповнюють і розширюють текст роботи автентичними фактологічними матеріалами. На наше переконання, представлені у дисертації Л.В. Воробйової Додатки І та К англійською мовою варто було б перекласти на українську мову з метою уможливлення широкому колу дослідників їх опрацювання.

Проте зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, відповідно не зменшують наукову новизну, теоретичну й практичну значущість дисертаційної роботи, що рецензується, та зосереджують увагу на більш докладному вивченні окремих проблем шкільної освіти й педагогічної науки загалом.

Уважаємо, що зазначені зауваження та побажання дозволяють дати позитивну оцінку дисертаційної роботи Лоліти Валеріївни Воробйової. Рецензоване дисертаційне дослідження на тему: «Розвиток ідей Дальтон-плану в шкільній освіті США, Нідерландів, Польщі» є самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі педагогіки і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08. 2015 р.), а його автор – Воробйова Лоліта Валеріївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук,
професора кафедри педагогіки і
методики викладання іноземних мов й
інформаційно-комунікаційних технологій
Київського національного
лінгвістичного університету

Власноручний підпис
Матвієнко О.В.
завідувач: ст. інспектор ВК
Матвієнко О.В.

О.В. Матвієнко